

Riktlinjer för behovsprövning

För insatser enligt socialtjänstlagen (2025:400)
inom äldre nämnden i Uppsala kommun

Normerande styrdokument

Berörd verksamhet: Uppsala kommuns förvaltningar och bolag

Beslutsfattare: nämnd eller styrelse

Beslutsdatum: 2025-06-19

Diarienummer: ÄLN-2025-00174

Dokumentansvarig: avdelningschef vård- och omsorgsförvaltningen

Policy

Riktlinje

Rutin

Vägledning

Innehåll

Inledning och bakgrund	4
Syfte	4
Omfattning	4
Äldrenämndens ansvar	4
Grundläggande utgångspunkter	4
Diskrimineringslagen.....	4
Hbtqi	5
Lagbestämmelser och krav.....	5
Socialtjänstlagen	5
Insatser utan behovsprövning.....	6
Rätten att ta ut avgifter	6
Ansvarsfördelning mellan kommuner	6
Asylsökande	7
Hälso- och sjukvård.....	7
Vård i samverkan (ViS)	8
Egenvård.....	8
Samordnad individuell plan (SIP)	8
Avvikelser och synpunkter	9
Missförhållanden – lex Sarah.....	9
Avvikelser i samverkan	10
Våld i nära relation.....	10
Välfärdsbrott.....	10
Folkbokföring.....	10
Språk och förvaltningsområde.....	10
Minoriteter och minoritetsspråk	10
Rätt till kommunikation på finska	11
Äldreomsorg på finska.....	11
Tolk	11
Förebyggande arbete.....	11
Öppna insatser	11
Bedömning och handläggning.....	12
Allmänna bedömningsgrunder	12
Tillgodoses på annat sätt.....	12
Skäliga levnadsförhållanden	12
Hushållsgemenskap.....	12
Anhörigperspektiv.....	13
Val av insats.....	13
Skötsel av djur	13

Ärenden som rör barn	14
Misstanke om barn som far illa	14
Allmänna krav på handläggningen	14
Ansökan eller anmälan om behov	15
Ställföreträdare, ombud och stödperson	15
Utreda och bedöma behov	15
Utreda ansökningar om förhandsbesked	16
Beslut och uppdrag till utförare	16
Överklagan	16
Verkställighet	17
Uppföljning av beviljade insatser	18
Ändring av gynnande beslut	18
Insatser till enskilda 65 år och uppåt	18
Avlösning	18
Dagverksamhet	19
Hemtjänst	19
Ramtid inom hemtjänsten	20
Serviceinsatser	20
Omvårdnadsinsatser	23
Hemtjänst i form av trygg hemgång	25
Hemtjänst i form av stöd i assistansliknande form (STASS)	25
Kontaktperson	26
Korttidsboende	27
Ledsagning	28
Särskilt boende (SÄBO)	29
Parboende	29
Trygghetslarm	30
Relaterade dokument	32
Läshänvisningar	32

Inledning och bakgrund

Dessa riktlinjer styr omsorgsnämndens bedömningar av enskildas rätt till insatser för personliga behov enligt socialtjänstlagen (2025:400) (SoL). Riktlinjerna är ett styrdokument som ska säkerställa att beslut om insatser fattas på likartade grunder och därigenom stärka den enskildes rättssäkerhet.

Syfte

Syftet med riktlinjerna är att fungera som vägledning och stöd vid myndighetsutövning inom äldreikämdens ansvarsområde. Prövning av rätten till insatser ska alltid ske med beaktande av omständigheterna i det individuella fallet.

Omfattning

Riktlinjerna ska användas av alla som arbetar med myndighetsutövning inom nämndens ansvarsområde. Riktlinjerna ska tillämpas för ansökningar och utredningar enligt socialtjänstlagen.

Äldreikämdens ansvar

- uppgifter enligt socialtjänstlagen (2025:400) (SoL) i ordinärt eller särskilda boendeformer för personer över 65 år som är i behov av bistånd på grund av ålder, sjukdom eller fysisk funktionsnedsättning
- uppgifter avseende det kommunala åtagandet enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) för personer över 65 år, dock inte för personer över 65 år som omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) eller har en psykisk funktionsnedsättning, för vilka omsorgsnämnden ansvarar
- anhörigstöd till anhöriga till personer över 65 år, som vårdar eller stödjer en närstående.

Ibland kan en enskild behöva hjälp och stöd från flera nämnder. Det kan då bli aktuellt för nämnderna att, med den enskildes samtycke, samverka i frågor som rör insatser för stöd, hjälp och behandling.

Grundläggande utgångspunkter

Principen om allas lika värde är fastställd både i svensk grundlag och i internationella konventioner. Mänskliga rättigheter är en grund för socialtjänstens arbete (prop. 2024/25:89 s. 176). Inom socialtjänsten finns dessutom ett tydligt förbud mot diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567). Här presenteras en kort översikt av några grundläggande principer som alltid ska följas inom socialtjänstens arbete och därmed även inom nämndens arbete.

Diskrimineringslagen

Diskrimineringslagen ska motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett lön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. I lagstiftningen finns särskilda bestämmelser om förbud mot diskriminering inom vissa

verksamheter, så som hälso- och sjukvården samt inom socialtjänsten. Regleringarna gäller all verksamhet och inte enbart handläggningen av ärenden.

Hbtqi

Kommunen arbetar utifrån regeringens handlingsplan för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Strategin utgör grunden för ett långsiktigt arbete inom fokusområdena våld, diskriminering och andra kränkningar, arbetslivet, unga hbtqi-personer, äldre hbtqi-personer, hälsa, vård och sociala tjänster, privat- och familjeliv, kulturområdet samt det civila samhället. Strategins målsättning är att hbtqi-personer ska ha lika förutsättningar och möjligheter som andra att uppnå en god hälsa och erhålla en jämlik vård och social omsorg.

Lagbestämmelser och krav

I dessa riktlinjer återges lagtext. Det är viktigt att vara medveten om att lagändringar kan ske och den som tillämpar lag bör alltid kontrollera i gällande författningssamling om några justeringar har gjorts.

Det kan även finnas andra lagar och regler av betydelse för avgörandet av en specifik fråga som inte anges här. Förutom de lagar och förordningar som finns på området regleras verksamheten även av föreskrifter från framför allt Socialstyrelsen. Det är viktigt att nämndens medarbetare håller sig uppdaterade på de föreskrifter som finns och tar del av det utbildningsmaterial som Socialstyrelsen tillhandahåller för verksamhetsområdet. Myndigheten följer även rättsutvecklingen genom att ta del av rättsfall, uttalanden från tillsynsmyndigheter etcetera i den mån dessa kan vara vägledande för verksamheten.

Socialtjänstlagen

Socialtjänstlagen (2025:400) (SoL) formulerar socialtjänstens uppdrag till att främja människors trygghet, jämlikhet och möjlighet att delta i samhället. Socialtjänstens arbete ska bygga på respekt för individens självbestämmande och integritet. Verksamheten ska stärka både individers och grupper egna resurser samt bidra till ett värdigt liv och välbefinnande. Socialtjänsten ska också

- arbeta förebyggande
- vara lätt tillgänglig
- vara jämlik och jämställd
- bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet (prop. 2024/25:89).

Rätten till insatser för personliga behov formuleras i 11 kap. 1 § SoL. Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt att få insatser av socialnämnden för dessa behov. Den enskilde ska tillförsäkras skäliga levnadsförhållanden genom insatserna.

Enligt 8 kap. 10 § SoL ska socialnämnden även arbeta för att personer som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Detta innefattar även möjligheten till sysselsättning och att få bo på ett sätt som är anpassat efter den enskildes individuella förutsättningar.

Socialtjänsten ska inriktas på att utveckla enskildas och grupperas egna resurser och samtidigt beakta den enskildes ansvar för sin och andras sociala situation. Det innebär att rätt till insatser för personliga behov endast föreligger om behovet inte kan tillgodoses av den enskilde själv eller på annat sätt. En individuell prövning görs i varje enskilt fall och vid varje ansökan (prop. 2024/25:89 s. 200).

Insatser utan behovsprövning

Kommunens möjlighet att tillhandahålla insatser utan föregående behovsprövning, så kallade öppna insatser, regleras av 11 kap. 5 och 6 §§ SoL. Nämndens biståndshandläggare ska vara väl informerade om vilka öppna insatser som erbjuds både inom och utanför nämndens verksamhet. Enskilda som har mycket tillfälliga behov, mindre behov eller behov som bedöms kunna tillgodoses med öppna insatser, ska i första hand hänvisas dit. De av nämndens verksamheter som tillhandahåller öppna insatser ska i sin tur informera den enskilde om rätten att ansöka om insatser för samma eller andra behov som tillgodoses av verksamheten.

Rätten att ta ut avgifter

I 32 kap. 1 § SoL regleras kommunernas rätt att ta ut avgifter för vissa insatser. Avgifterna får inte överstiga kommunens självkostnad.

Vård- och omsorgsavgifter i Uppsala kommun reglerar kommunens avgifter för insatser till enskilda. De avgifter som tas ut är fastställda av kommunfullmäktige.

Kommunfullmäktiges beslut om generella avgiftsprinciper och avgiftens storlek kan bara överklagas genom kommunalbesvär. Överklagan ska göras inom tre veckor från och med kommunfullmäktiges beslut.

Biståndshandläggaren ska ge information till den enskilde om hur avgifter beräknas och vilka underlag som ska lämnas in om den enskilde önskar en individuell beräkning. Den enskildes avgift bestäms slutligt genom ett beslut. Det individuella avgiftsbeslutet kan överklagas genom förvaltningsbesvär vilket innebär att förvaltningsdomstol gör en prövning av nämndens rätt att ta ut avgift i det enskilda fallet. Enskilda har också rätt till omräkning och nytt beslut om inkomster eller utgifter ändras på ett sätt som påverkar avgiftsutrymmet.

Ansvarsfördelning mellan kommuner

Bosättningskommunens ansvar

För att ingen enskild ska riskera att hamna mellan stolarna finns regler om vilken kommun som har ansvaret för insatser till den enskilde i 29 kap. SoL. Huvudregeln för ansvarsfördelningen framgår av 29 kap. 1 § SoL. Där framkommer att ansvaret för insatser till den enskilde ligger hos den kommun där den enskilde är bosatt, den så kallade bosättningskommunen. Den enskildes bosättningskommun avgörs i normalfallet av var den enskilde kan "antas komma att tillbringa sin regelmässiga dygnsvila". Som bosättningskommun räknas därutöver den kommun som den enskilde har starkast anknytning till, oavsett om han eller hon är bosatt i en annan kommun. En vistelse i en annan kommun kan leda till att bosättningskommunen ändras, beroende på den enskildes avsikter.

Socialtjänstlagens 29 kap. 10 § anger att en kommun som anser att ett ärende ska flyttas över ska begära detta hos den andra kommunen. En sådan begäran ska vara skriftlig. Den kommun som får en sådan begäran ska skriftligen svara och ange sin inställning. Den enskildes anknytning till kommunen och hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt ska ligga till grund för bedömningen. Om kommunerna inte kommer överens finns det möjlighet att ansöka om överflyttning hos IVO.

Tillfällig vistelse i annan kommun

Enskilda som bor i Uppsala kommun, och har beviljade insatser från äldre- och våldshälsömsnnden, kan få sina insatser utförda i en annan kommun om de planerar att vistas där en kortare tid. Detta gäller om de under vistelsen behöver stöd i vistelsekommunen. Vistelsekommunen begär då ersättning från Uppsala kommun enligt 29 kap. 6 § SoL.

Asylsökande

Migrationsverket har det övergripande ansvaret för mottagande av asylsökande. För asylsökande och andra personer som omfattas av lagen om mottagande av asylsökande med flera (1994:137) (LMA) finns särskilda bestämmelser om insatser i den lagen. Asylsökande har normalt ingen rätt till insatser enligt 11 kap. 1 § SoL för förmåner som motsvaras av de insatser som individen har rätt till enligt LMA.

Kommunen kan dock vara skyldig att ge andra former av insatser med stöd av SoL om dessa insatser inte kan ges med stöd av LMA. Avgörande för frågan om kommunen eller Migrationsverket är ansvariga för att tillgodose behovet för en asylsökande är om den sökta insatsen utgör en förmån enligt LMA eller inte.

Hälso- och sjukvård

Den enskilde kan få hälso- och sjukvård både genom den regionala vården och den kommunala primärvården. Regleringen av hur dessa insatser regleras framgår av nämndens övergripande riktlinje för hälso- och sjukvård.

Insatser som omfattas av hälso- och sjukvårdens insatser upp till sjuksköterskenivå kan ges till en enskild oavsett om denne omfattas av SoL eller LSS. Dessa insatser styrs av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) (HSL). Inom kommunen utförs hälso- och sjukvård av legitimerad personal; sjuksköterskor, arbetsterapeuter och sjukgymnaster/fysioterapeuter samt av övrig personal efter instruktion eller delegering från sjuksköterska, arbetsterapeut eller sjukgymnast/fysioterapeut. Sjuksköterska finns tillgänglig dygnet runt.

Enskilda som behöver hälso- och sjukvård i hemmet kan få kommunal hemsjukvård om de

- har behov av hälso- och sjukvård i mer än 14 dagar
- har fyllt 17 år
- inte på egen hand eller med stöd kan uppsöka vårdcentral.

Om läkaren vid vårdcentralen alternativt den enskildes fasta läkarkontakt bedömer att den enskilde behöver vård i hemmet ska en medicinsk planering ske med enskild och i samarbete med kommunal primärvård. Undantaget är personer placerade på HVB-hem, där regionen har ansvaret för all hälso- och sjukvård.

Om den enskilde är i behov av insatser från arbetsterapeut som måste utföras i den enskildes hem gäller kommunens ansvar från första dagen. Kommunen ansvarar för individuellt förskrivna hjälpmedel för personer över 21 år inom området rörelsehinder, personlig vård och kognition.

Kommunens legitimerade personal samverkar med personal i utförarverksamhet där kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar. Det kan till exempel handla om hjälpmedelsförskrivning, hjälp med olika behandlingar, träning och rehabilitering i vardagssituationer eller läkemedelshantering.

Vård i samverkan (ViS)

Vård i samverkan (ViS) är en överenskommelse avseende hälso- och sjukvård mellan Region Uppsala och kommunerna i Uppsala län. ViS handlar om samverkan och ansvar när det gäller personer med behov av hälso- och sjukvård, inklusive habilitering, rehabilitering och medicintekniska hjälpmedel. Överenskommelsen har samma status som förvaltningens egna rutiner och ska följas.

Samtliga ViS-dokument finns publicerade på samverkanswebben.

Egenvård

Egenvård är en hälso- och sjukvårdsåtgärd som legitimerad yrkesutövare bedömt att den enskilde kan utföra eller ansvara för på egen hand. Om den enskilde behöver praktisk hjälp för att utföra egenvården, ska den behandlande legitimerade yrkesutövaren samråda med den eller de närstående som ska hjälpa den enskilde, ansvarig nämnd inom socialtjänsten eller ansvarig befattningshavare hos en annan aktör. Bedömningen ska dokumenteras i patientens journal och en kopia lämnas till den enskilde som underlag till eventuell ansökan. Egenvården ska planeras, följas upp och omprövas av den som gjort bedömningen.

När bedömningen görs i samband med in- och utskrivning av patienter i slutenvård ansvarar den behandlande läkaren för att göra bedömningen om hälso- och sjukvårdsåtgärden kan utföras som egenvård. Bedömningen ska alltid göras i samråd med den enskilde, utifrån respekt för dennes självbestämmande och integritet samt behov av trygghet och säkerhet. Bedömningen ska utgå från den enskildes fysiska och psykiska hälsa samt dennes livssituation och utgöra ett sakkunnighetsutlåtande för sociala insatser. Beslut om egenvård kan inte överklagas. En fast vårdkontakt ska utses i samråd med den enskilde.

I de fall den enskilde bedömts ha egenvård, men där det trots detta finns behov av att den enskilde får fysiskt stöd för att kunna utföra uppgiften, kan insatser enligt SoL beviljas.

Samordnad individuell plan (SIP)

En samordnad individuell plan är en planering som beskriver insatser och åtgärder som den enskilde har behov av från både hälso- och sjukvård (inklusive psykiatri) och socialtjänst och som tagits fram genom samordnad vård- och omsorgsplanering. Professionerna inom region och kommun är skyldiga att ta fram planer tillsammans med den enskilde om behov finns. I planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ska svara för, vilka åtgärder som vidtas av någon annan än region eller kommun samt vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen.

När det finns behov av kommunal hemsjukvård ska legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal från kommunen medverka i planering och överrapportering.

Avvikelser och synpunkter

Avvikelser och synpunkter är en viktig del av det systematiska kvalitetsarbetet och bidrar till att nämnden kan identifiera åtgärder och brister i verksamheten.

- Med avvikelser avses brister och oönskade händelser som påverkar säkerheten och kvalitén mot brukare, medarbetare och verksamhet. Samtliga medarbetare inom nämndens verksamheter har en skyldighet att rapportera avvikelser enligt förvaltningens rutin för avvikelshantering. Om händelsen är allvarlig och berör brukare kan en utredning enligt [lex Sarah](#) vara aktuell.
- En synpunkt kan vara en åsikt med beröm, ett klagomål eller ett förslag på en förbättring. Förvaltningens rutin för synpunktshantering ska följas. Samtliga medarbetare har en skyldighet att informera brukare och medborgare om möjligheten att lämna en synpunkt.

Om allvarliga brister uppmärksammas kan sanktioner eller avtalsupphävande bli aktuellt. Enskilda har även möjlighet att vända sig till externa instanser som IVO eller JO för att framföra klagomål. [Överklaganden](#) av beslut hanteras dock enligt särskild rättslig prövning och räknas inte som synpunkter i detta sammanhang.

Missförhållanden – lex Sarah

För att säkerställa god kvalitet i verksamhet som bedrivs enligt socialtjänstlagen finns en lagstadgad skyldighet för personal att uppmärksamma, rapportera och åtgärda missförhållanden eller risker för missförhållanden inom den egna verksamheten. Denna skyldighet regleras i 27 kap 2 § SoL.

Rapporteringsskyldigheten gäller både faktiska missförhållanden och påtagliga risker för missförhållanden. Det innebär att så snart personal får kännedom om eller misstänker något som strider mot den enskildes rätt till en trygg, säker och rättssäker insats, ska detta rapporteras. Förvaltningen har en rutin som ska följas vid rapportering och utredning av missförhållanden. Missförhållanden som ska rapporteras gäller handlingar som innebär ett hot mot eller har medfört konsekvenser för enskildas liv, säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa.

Exempel på händelser som utgör missförhållanden kan vara

- fysiska, psykiska eller sexuella övergrepp
- ekonomiskt utnyttjande
- brister i bemötande
- felaktigt utförda eller uteblivna insatser
- bristande skydd av personuppgifter
- brister i sekretess eller tystnadsplikt
- brister i fysisk miljö, utrustning eller teknik
- att barn inte får komma till tals eller få information
- felaktig eller utebliven handläggning av ansökningar
- oskäligt lång handläggningstid
- beslut som inte delges den enskilde korrekt, eller beslut som ändras på ett otillåtet sätt.

Avvikelser i samverkan

Avvikelser som uppstår vid samverkan med kommunen och Region Uppsala hanteras enligt "Avvikelsehantering avseende vård i samverkan" (ViS). Verksamhetschef i verksamhet där avvikelse har uppmärksammats och verksamhetschef enligt HSL är skyldiga att utreda risker och händelser som lett till eller hade kunnat leda till allvarlig vårdskada eller missförhållande. Respektive huvudman ansvarar för att inom ramen för det egna ledningssystemet hantera inkomna avvikelser.

Våld i nära relation

Socialnämnden ska enligt Socialstyrelsens föreskrifter (HSLF-FS 2022:39) erbjuda stöd till personer som utsatts för våld, barn som bevittnat våld samt våldsutövare. I Uppsala kommun är det socialnämnden som har ansvaret för samordningen av frågor kring våld i nära relationer.

Äldrenämndens medarbetare ska ha kunskap om på vilket sätt de ska arbeta med frågor om utsatthet för våld, hot och annan brottslighet samt med frågor gällande våldsutövare. Nämnden har rutiner för arbetet med våld i nära relation som ska följas av nämndens alla medarbetare.

Välfärdsbrott

Äldrenämnden ska arbeta aktivt för att förebygga, upptäcka, förhindra och åtgärda välfärdsbrott. Alla medarbetare ska ha kunskap om vad välfärdsbrott är och vad som kan föranleda misstanke om brottslighet i ett ärende. På myndigheten finns särskilda utredare som kan stötta biståndshandläggarna vid misstankar om välfärdsbrott. Det finns rutiner och checklistor i verksamheten för att upptäcka oegentligheter.

Folkbokföring

I samband med att en ansökan utreds ska biståndshandläggaren kontrollera folkbokföringen för den sökande i kommuninvånarregister (KIR). Om det framkommer en uppgift som tyder på att den enskilde är felaktigt folkbokförd ska en underrättelse till Skatteverket göras. Underrättelse ska även göras för personer som utredningen inte avser, det vill säga om någon uppges eller tycks bo på adressen men inte är folkbokförd där eller tvärtom, att någon är skriven på adressen men inte tycks bo där. Skatteverket ska även underrätta om det finns misstankar om att en person har flyttat utomlands.

Språk och förvaltningsområde

Minoriteter och minoritetsspråk

Till de nationella minoriteterna räknas judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Språklagen (2009:600) anger att de nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Uppsala kommun är, enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, finskt förvaltningsområde.

Rätt till kommunikation på finska

Att Uppsala är finskt förvaltningsområde innebär att enskilda har rätt att använda finska i sina muntliga och skriftliga kontakter med myndigheten. Enskilda har även rätt att få svar på finska samt att få beslut och beslutsmotivering översatt till finska.

I kommunens Kontaktcenter finns en finstalande kommunvägledare.

Äldreomsorg på finska

Enskilda har också rätt att få hela eller en väsentlig del av den omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska. Kommunen ska även kunna erbjuda plats på ett vård- och omsorgsboende som är helt eller delvis finskspråkigt.

Tolk

I ärenden som rör enskilda ska nämnden förvissa sig om att den enskildes synpunkter kommer fram och att den enskilde kan tillgodogöra sig information som ges av nämnden. En enskild som inte behärskar det svenska språket eller har en allvarlig hörsel- eller talnedsättning kan ha rätt till tolkning vid kontakt med myndigheten. Såvida inte en fullständig förståelse i kommunikationen kan säkerställas på annat sätt bör auktoriserad tolk anlitas.

En tolk kan närvara på ett möte personligen eller via telefon. Vid val av tolk ska hänsyn tas till den enskildes integritet och tolken som anlitas bör inte känna till den enskilde på ett sätt som innebär att den enskildes integritet riskerar att kränkas. För att säkerställa god tolksed och den enskildes rättssäkerhet bör anhöriga som regel inte användas som tolk vid kontakt med myndigheten (Kammarkollegiet, 2019). Vid enklare ärenden, som exempelvis bokning av möte, eller akuta situationer kan undantag göras.

Förebyggande arbete

Socialtjänstlagen anger att socialtjänsten ska arbeta förebyggande. När det gäller kompensatoriska uppdrag som omvårdnadsinsatser till barn och unga, stöd och omsorg till personer med funktionsnedsättning och äldre, samt stöd till närstående kan det förebyggande arbetet innebära att identifiera risker och avhjälpa dessa för att förebygga behov av mer omfattande insatser (prop. 2024/25:89 s.648).

Öppna insatser

Nämnden har en särskild avdelning som ansvarar för öppna och tidiga insatser där stöd ges till enskilda utan föregående behovsprövning. Verksamheterna sträcker sig från träffpunkter till mer individuellt anpassat stöd i form av sysselsättning. Biståndshandläggarna ska ha kunskap om nämndens öppna verksamheter och kunna informera enskilda om dessa.

Bedömning och handläggning

Allmänna bedömningsgrunder

Tillgodoses på annat sätt

Rätten till insatser enligt socialtjänstlagen regleras i 11 kap. 1 § SoL. Där framkommer att den enskilde som inte själv, eller på annat sätt, kan tillgodose sina behov har rätt till insatser av socialnämnden. Biståndshandläggaren ska i sin bedömning ta ställning till om de uppgivna behoven tillgodoses eller skulle kunna tillgodoses av den enskilde själv eller på annat sätt.

Biståndshandläggaren ska vara den enskilde behjälplig genom att informera om öppna insatser och det stöd som erbjuds av civilsamhället och frivilligorganisationer. Om det finns behov ska biståndshandläggaren informera om möjligheten till hjälpmedel och förmedla kontakt med arbetsterapeut.

Skäliga levnadsförhållanden

Socialtjänstlagen anger att den enskilde, genom beviljade insatser ska tillförsäkras skäliga levnadsförhållanden. Av lagens förarbeten framgår inget direkt mått på vad skäliga levnadsförhållanden är. Vad som är skäliga levnadsförhållanden behöver avgöras i varje enskilt fall utifrån den enskildes individuella behov och situation. Bestämmelsen om skäliga levnadsförhållanden ska användas både för att avgöra vilken form av insats som kan komma i fråga och hur insatsen ska utformas. Den rättspraxis som har utvecklats genom åren och allmänna råd från Socialstyrelsen är vägledande vid bedömningen av insatser (prop. 2024/25:89 s. 317).

Hushållsgemenskap

Makar och sammanboende par har ett gemensamt ansvar för det praktiska arbetet i hemmet enligt 1 kap. 2 och 4 §§ äktenskapsbalken (1987:230). Inom dessa relationer förväntas den part som inte är i behov av stöd kunna ta ett större ansvar om den andre har nedsatt förmåga. Hemtjänsten ska därför inte ersätta detta gemensamma ansvar. Omvårdnadsbehov omfattas dock inte av det gemensamma ansvaret, utan kan ligga till grund för behovsprövade insatser.

För andra boendekonstellationer, såsom inneboende, personer som delar bostad utan att vara ett par, samt hemmavarande barn över 18 år, gäller inte något gemensamt ansvar för hela hushållet. Däremot förväntas dessa personer ansvara för sin egen del av det hushåll de ingår i. Hemtjänstinsatser ska därmed endast bedömas utifrån den sökandes behov och ansvar.

Om den sökande är inneboende eller hyr ut delar av sin bostad till andra, omfattar beslutet om insatser endast den sökande. I samband med ansökan om insatser gör biståndshandläggaren en kontroll i KIR för att se vilka personer som är folkbokförda på samma adress som den enskilde.

Anhörigperspektiv

Socialtjänstlagen betonar vikten av ett stärkt anhörigperspektiv inom socialtjänsten. Detta innebär att socialtjänsten ska se, respektera och samarbeta med både den enskilde och dennes anhöriga för att säkerställa att insatserna är anpassade efter individens behov och situation.

Socialstyrelsen har tagit fram stödmaterial för att hjälpa kommuner och regioner att integrera anhörigperspektivet i sitt arbete. Detta material betonar vikten av att uppmärksamma anhörigas situation och behov, samt att involvera anhöriga i planeringen och genomförandet av insatser när den enskilde samtycker till det.

För att implementera anhörigperspektivet i praktiken bör socialtjänstens medarbetare

- se och lyssna på anhöriga
- informera anhöriga om den enskildes hälsa, vård och omsorg, förutsatt att den enskilde ger sitt samtycke och anhöriga önskar vara delaktiga
- känna till vilket stöd och vilken hjälp anhöriga ger
- ta tillvara anhörigas kunskaper och erfarenheter
- uppmärksamma anhörigas behov av stöd.

Genom att integrera dessa principer i det dagliga arbetet kan socialtjänsten säkerställa att både den enskilde och anhöriga får det stöd och den hjälp de behöver.

Val av insats

Det är den enskildes behov som ska styra valet av insatser, inte utbudet av insatser hos kommunen. Det finns därför få angivna insatser i SoL och lagstiftarens mening har varit att ge kommunerna frihet att utforma insatser efter medborgarnas behov.

Enligt förarbetena till socialtjänstlagen (prop. 2024:25/89 s. 317) finns det ingen obegränsad rätt för den enskilde att fritt välja insatser. Vid bedömningen av vilken insats som kan komma i fråga gör handläggaren en sammanvägning av den enskildes önskemål, den önskade insatsens lämplighet och kostnaderna för den önskade insatsen i jämförelse med andra insatser. Detta innebär att det ibland kan bli aktuellt för handläggaren att avslå den insats som den enskilde själv önskar, med hänvisning till att nämnden kan erbjuda en annan insats som är lämpligare och mer kostnadseffektiv.

Skötsel av djur

I socialtjänstlagen anges att den enskilde har rätt till insatser för att uppnå skäliga levnadsförhållanden. Det innebär att den enskildes livsval i vissa fall inte omfattas av rätten till insatser. När det gäller husdjur kan det endast i mycket sällsynta fall anses nödvändigt för den enskildes livsföring och behov. Utgångspunkten för den som bor hemma med husdjur är att ägaren har det fulla ansvaret för sitt husdjur. Det innebär att nämnden inte beviljar hjälp med till exempel rastning, utfordring eller liknande åtgärder som syftar till att tillgodose behoven hos husdjuret.

Husdjur är tillåtna vid vissa av kommunens vård- och omsorgsboenden. Ägaren ska även då ha det fullständiga ansvaret och kunna ta hand om djuret. Fullständigt ansvar innebär inköp av mat, ge mat, rastning, veterinärbesök, rengöring av till exempel kattlåda samt renhållning. Boendets chef är ytterst ansvarig för om beslutet om inflyttning av djur på boende är förenligt med de förutsättningar som finns vid

boendet. Förändras den enskildes hälsotillstånd och omöjliggör fullständigt ansvar för husdjuret, upphör tillståndet att ha husdjuret på boendet.

Lex Maja

Om någon i nämndens verksamhet får kännedom om att djur far illa får anmälan göras till Länsstyrelsen, utan hinder av sekretess enligt ”Lex Maja” 10 kap. 20 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL). Om ärendet anses akut och djuret är i en livshotande situation ska anmälan göras till polisen (Socialstyrelsen, 2023).

Ärenden som rör barn

Ärenden som rör barn innefattar både ärenden där barnet är i behov av insatser och ärenden där en vuxen är i behov av insatser och där barn är närvarande. Barns rättigheter i det här fallet regleras både av socialtjänstlagen och av FN:s barnkonvention. Sverige ratificerade barnkonventionen 1990 och den första januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

Socialtjänstlagen reglerar barns rättigheter under det tredje kapitlet och lyfter att barn har rätt att framföra sina åsikter, få information och föra sin egen talan. Vidare ska alla åtgärder som rör barn i första hand beakta det som bedöms vara barnets bästa. Lagstiftningen definierar barn som alla enskilda under 18 år.

Misstanke om barn som far illa

Enligt 19 kap. 1 § SoL är tjänstepersoner som arbetar inom myndigheter vars verksamhet berör barn och unga är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

En första anmälan är ofta en förutsättning för att socialnämnden ska få en kännedom om ett barn som far illa och kunna utreda barnets situation och behov av skydd och stöd. En sådan anmälan bör göras skriftligt, även om det i vissa fall kan vara lämpligt att även ta en muntlig kontakt med handläggare hos socialnämnden. Skyldigheten att anmäla misstankar till socialnämnden innebär att sekretessen till skydd för den enskilde bryts. Barnets skyddsbehov anses i dessa fall väga tyngre än det eventuella intrånget i integritet som ett brytande av sekretessen kan innebära.

Allmänna krav på handläggningen

Grundläggande regler om hur en myndighet ska handlägga ärenden finns i förvaltningslagen (2017:900) (FL). Förvaltningslagens bestämmelser om handläggning kompletteras av bestämmelser i bland annat SoL. Med handläggning avses alla de åtgärder som vidtas från det att ett ärende inleds genom en ansökan eller en anmälan till dess att det avslutas genom ett beslut.

Bestämmelser i lag kompletteras av Socialstyrelsens föreskrifter och regler för handläggning och dokumentation. Där framkommer att myndigheter är skyldiga att handlägga ärenden snabbt, enkelt och kostnadseffektivt, så länge det kan ske utan att den enskildes rättssäkerhet riskeras. Myndigheter ska sträva efter att skriva utredningar, beslut och andra dokument på ett sätt som är lätt att förstå.

En myndighet är skyldig att motivera sina beslut i ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda. Det finns dock undantag där motivering inte krävs, till exempel om beslutet inte går den enskilde emot eller om det av annan anledning anses uppenbart obehövt, eller om ärendet är så brådskande att det inte finns tid att utforma skälen. En enskild ska underrättas om myndighetens beslut och ska informeras om hur beslutet kan överklagas för de fall beslutet har gått den enskilde emot.

Ansökan eller anmälan om behov

För att kunna inleda en utredning enligt SoL krävs att den enskilde själv ansöker eller att nämnden efter en anmälan eller uppgift som inkommit på annat sätt bedömer att en utredning ska inledas. Insatser enligt SoL kan inte ges mot den enskildes vilja. I praktiken innebär detta att den enskilde måste samtycka till att en utredning görs.

Ställföreträdare, ombud och stödperson

En enskild som inte ensam kan ta tillvara sin rätt kan ta hjälp av ett ombud, en ställföreträdare eller en stödperson för att föra sin talan gentemot nämnden. Nämnden kan kräva en fullmakt om stödpersonen inte är utsedd legal företrädare eller vårdnadshavare när det gäller möjligheten att ansöka å den enskildes vägnar.

Om det är uppenbart att någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande inte längre har förmåga att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter, får en anhörig vidta rättshandlingar med anknytning till den dagliga livsföringen. Behörigheten innefattar bland annat att betala löpande utgifter och att ansöka om insatser och förmåner. Behörigheten får tas i bruk i viss turordning, i första hand make eller sambo, därefter barn och sedan andra anhöriga i den ordning som anges i 17 § Föräldrabalken (1949:381) (FB).

Om anhöriga saknas eller av annan anledning inte vill eller kan företräda den som saknar förmåga att på egen hand ansöka om insatser eller i övrigt hantera sina angelägenheter kan god man eller förvaltare aktualiseras för att tillvarata den enskildes rätt. Personer som på grund av sjukdom eller av annan orsak inte kan tillvarata sina egna intressen behöver ofta hjälp med såväl ekonomiska angelägenheter som att tillvarata sina rättigheter och sörja för sin person. Ansökan om god man eller förvaltare görs hos överförmyndarnämnden.

Utreda och bedöma behov

Det är den enskilde själv, eventuellt med hjälp av ställföreträdare eller biståndshandläggaren, som ska definiera vilka behov som ska utredas och bedömas. Det bör dock påpekas att det är den enskilde som ska visa att ett behov föreligger och handläggaren kan inte inhämta uppgifter utan den enskildes samtycke. Det ligger i den enskildes intresse att handläggaren får ta del av relevanta uppgifter så att beslutsunderlaget ger en rättvis bild av den enskildes behov och situation.

När information har inhämtats till utredningen gör biståndshandläggaren en bedömning utifrån det inkomna underlaget. I bedömningen ska handläggaren se till den enskildes behov, den enskildes egna resurser och omständigheterna i övrigt, det vill säga ha en helhetssyn. Det ska framgå av uppdraget till utföraren vad den enskilde kan utföra själv och stödet som utförs ska alltid syfta till att bevara den enskildes förmågor.

Handläggaren ska i bedömningen motivera sitt ställningstagande så att den enskilde förstår vad beslutet grundar sig på. Detta är särskilt viktigt om beslutet innebär att den enskilde helt eller delvis fått avslag på sin ansökan.

Utreda ansökningar om förhandsbesked

Socialtjänstlagen 29 kap. 7 § reglerar hur ansökningar från personer som vill flytta till en annan kommun ska hanteras. Syftet med denna process är att skapa trygghet och tydlighet för den enskilde samt underlätta planeringen för den mottagande kommunen.

När en sådan ansökan inkommer gör handläggaren en bedömning i två steg:

1. **Prövning av rätten till förhandsbesked**
Handläggaren bedömer om den enskilde uppfyller kriterierna för att få ett förhandsbesked genom en så kallad personkretsbedömning.
2. **Behovsprövning av rätten till insatser**
Om förhandsbesked ges, prövas vilka specifika insatser den enskilde har rätt till utifrån gällande regelverk och individuella behov.

Till personkretsen som har rätt att ansöka om förhandsbesked i annan kommun hör enskilda som har ett varaktigt behov av omfattande vård- eller omsorgsinsatser på grund av hög ålder, funktionsnedsättning eller allvarlig sjukdom. Enligt förarbetena till SoL (prop. 2024/25:89 s. 531) avses med omfattande vård- och omsorgsinsatser sådana som ges dygnet runt för att tillgodose behov av personlig omvårdnad, tillsyn, skydd och sjukvård. Serviceinsatser som städning, inköp och matlagning räknas inte som omfattande insatser.

Personkretsen inkluderar även den som behöver ett förhandsbesked på grund av våld eller övergrepp. Om den enskildes behov beror på utsatthet för våld eller övergrepp prövas en sådan ansökan av socialnämnden i Uppsala kommun.

Beslut och uppdrag till utförare

Handläggningen av ett ärende ska alltid avslutas genom ett beslut. Vem som ska fatta beslutet framgår av nämndens delegationsordning. De beslut som kan bli aktuella under en utredning är följande

- att ärendet avskrivs
- att viss angiven insats beviljas
- att viss angiven insats avslås (helt eller delvis)
- att ansökan avvisas.

När ett beslut har fattats ska de uppgifter som behövs för genomförandet av insatsen lämnas till den utförare som ska genomföra den. Det görs genom att biståndshandläggaren, med samtycke av den enskilde, skickar ett uppdrag till utföraren.

Överklagan

Bestämmelserna som reglerar rätten att överklaga ett beslut finns i förvaltningslagen (2017:900) (FL). Nämnden har även en rutin som ska följas av alla medarbetare.

Beslut som fattas enligt SoL kan överklagas med förvaltningsbesvär till Förvaltningsrätten som första instans. Den enskilde har tre veckor på sig att inkomma med en skriftlig överklagan. Det är biståndshandläggarens ansvar att informera den enskilde om hur en överklagan ska göras (se 6 § FL). När en överklagan inkommer ska nämnden först pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid. Om det finns skäl att ompröva beslutet kan nämnden göra det. En överklagan som inte avvisas ska skyndsamt skickas till domstolen (se 9 § FL).

Verkställigheten av ett beslut kan normalt sett inte överklagas (RÅ 2007 ref. 62 I). Det finns dock fall där verkställigheten ansetts vara så fristående att de bör hanteras som ett slutgiltigt beslut och därmed kunna överklagas (RÅ 2007 ref. 62 II).

Verkställighet

Vilka verkställighetsformer som finns varierar mellan olika insatser. För vissa insatser, till exempel olika boendeformer, finns flera olika verksamheter där den enskilde kan lämna önskemål om plats. I dessa fall är det dock många faktorer som måste vägas in i valet av verksamhet. Den enskilde har därför inte en obegränsad rätt att få en specifik verkställighet, även om önskemål tas i beaktande i den samlade bedömningen.

För vissa insatser finns endast kommunens egen verksamhet och något val av utförare kan därför inte ske.

En enskild som är missnöjd med hur ett beslut verkställs bör i första hand vända sig direkt till den utförare som ansvarar för utförandet. Om problemet kvarstår bör den enskilde vända sig till biståndshandläggaren.

Genomförandeplan

När en utförare verkställer en insats ligger nämndens beslut till grund för den genomförandeplan som utföraren upprättar tillsammans med den enskilde. Genomförandeplanen ska, efter samtycke från enskild, delas med myndigheten.

Genomförandeplanen beskriver hur beviljade insatser ska genomföras med hänsyn till den enskildes självbestämmande och integritet. Av planen kan det framgå hur den enskilde önskar vara delaktig i en insats eller vilka delmoment av en insats som hen klarar på egen hand. Genomförandeplanen ska också ange vilka mål den enskilde har med insatserna. Vid uppföljning av beviljade insatser är genomförandeplanen en del av underlaget.

Omkostnader

Äldrenämnden kan inte bevilja ekonomiska bidrag. Om en prövning av en sådan ansökan önskas måste den enskilde vända sig till arbetsmarknadsförvaltningen som ansvarar för insatser för ekonomiska behov.

Skjuts i egen bil av personal, få skjuts av personal i utförares bil

Skjuts i egen bil av personal eller att personal skjutsar den enskilde i utförares bil är inte insatser som beviljas av biståndshandläggare.

Uppföljning av beviljade insatser

Biståndshandläggaren ansvarar för att följa upp beviljade insatser och den enskildes behov, tillsammans med den enskilde. Uppföljningen ska säkerställa att insatserna tillgodoser den enskildes bedömda behov av stöd och hjälp, respekterar den enskildes inflytande och håller god kvalitet.

Insatser som beviljats för en längre period bör följas upp en gång per år och oftare om behov finns. Om ett beslut verkställs för första gången bör biståndshandläggaren stämma av att insatserna är i gång inom tre månader. Om nämnden får kännedom om förändrade behov, särskilda händelser eller klagomål kan det också finnas skäl att genomföra en tidigare uppföljning. Viktiga underlag vid uppföljningen är beslutet, genomförandeplanen och, vid hemtjänstinsatser, registrerad utförd tid.

Nämnden ansvarar för att ta kontakt med den enskilde i god tid innan beslutet löper ut för att säkerställa kontinuitet och anpassa insatserna efter eventuellt förändrade behov.

Ändring av gynnande beslut

Ett gynnande beslut kan ändras under förutsättning att detta framgår av beslutet. Om det i beslutsmeddelandet framgår att den enskildes beslut kan ändras vid ändrade behov eller förhållanden eller om det anges någon annan omständighet som kan medföra förändring av beslutet så har nämnden rätt att ändra beslutet genom en ny bedömning om de angivna förutsättningarna är uppfyllda.

Det finns också viss möjlighet att ändra gynnande beslut även om det inte framgår av beslutet. Detta regleras i 14 kap 9 § SoL. Av denna bestämmelse framkommer att nämnden får ändra ett beslut om en insats som gäller tills vidare till den enskildes nackdel om förhållandena för den enskilde har förändrats väsentligt. Paragrafen kompletteras av bestämmelserna i 37 § förvaltningslagen (2017:900) (FL).

Insatser till enskilda 65 år och uppåt

Avlösning

Avlösning innebär att en person tillfälligt övertar omvårdnaden för en enskild från anhöriga eller andra närstående när de är utanför hemmet. Insatsen ska verka preventivt och avlasta anhöriga.

Bedömningsgrunder

Vid bedömningen av den enskildes rätt till avlösning måste handläggaren göra bedömningen utifrån ett helhetsperspektiv där, förutom den enskildes behov, även anhörigvårdarens situation vägs in.

Om den som är anhörig har andra stödinsatser som innebär möjlighet att komma ifrån under en skäligen tidsperiod ska avlösning inte beviljas. Om ansökan avser mer än tio timmar per vecka ska handläggaren överväga om den enskildes och den anhöriges behov är av annan karaktär än vad som avses med insatsen. Stort behov av avlösning kan vara tecken på att hemsituationen snart inte fungerar längre och att en lösning behöver hittas för att hjälpa både den enskilde och den anhörige på längre sikt.

Verkställighet

Avlösning kan ges under såväl dagar, kvällar, nätter som helger. Utgångspunkten är att insatsen ges i hemmet. Avlösning kan ges både som en regelbunden insats och vid oförutsedda situationer.

Egentidsstöd

I Uppsala kommun erbjuds även anhöriga en form av avlösning, kallad egentidsstöd, utan beslut. Stödet ges till anhöriga som inte har andra beviljade insatser, eller som endast har insatser av servicekaraktär så som inköp, städ, tvätt och dylikt. Avlösningen utförs av Anhörigcentrum och den som önskar stöd kan vända sig direkt dit.

Dagverksamhet

Nämnden erbjuder dagverksamhet för personer över 65 år som lever med demenssjukdom, har haft stroke eller har behov av fysisk aktivitet. Insatsen innebär att den enskilde under dagtid får komma till en verksamhet som erbjuder olika aktiviteter och social samvaro. Aktiviteterna anpassas efter individens dagsform och kan inkludera promenader, gymnastik, spel, musik, tidningsläsning eller pratstunder. Målet är att skapa en meningsfull vardag genom social samvaro, trygghet och uppmuntran.

Dagverksamhet stimulerar till aktivitet, vilket kan bidra till att behålla befintliga sociala, psykiska och fysiska funktioner och fördröja tidpunkten för inflyttning i särskilt boende. Syftet kan även vara att avlösa anhöriga. Dagverksamhet är ett viktigt komplement till hemtjänsten.

För att den enskilde ska beviljas dagverksamhet med inriktning mot demenssjukdomar bör demensdiagnos vara fastställd. I vissa fall kan plats beviljas tillfälligt i avvaktan på utredning och diagnos.

Bedömningsgrunder

Vid bedömning av den enskildes rätt till dagverksamhet ska biståndshandläggaren särskilt ta hänsyn till om den enskilde kan tillgodogöra sig den form av social aktivitet som insatsen innebär. Vidare ska biståndshandläggaren se till vilka andra insatser med avlösande syfte som den enskilde är beviljad.

Verkställighet

Det är samordnare för dagverksamhet som ansvarar för att placera den enskilde i en lämplig verksamhet kopplat till den enskildes behov.

Hemtjänst

Syftet med hemtjänst är att underlätta den dagliga livsföringen för enskilda personer i behov av stöd. Hemtjänst kan göra det möjligt att bo kvar i det egna hemmet även med omfattande vård- och omsorgsbehov. Hemtjänst kan beviljas till personer över 18 år som har behov kopplade till åldrande, sjukdom eller funktionsnedsättning. Stödet kan handla både om serviceinsatser och personlig vård (omsorgsinsatser). Stödet som ges kan vara både kompenserade och stödjande samt vid behov motiverande.

Hemtjänst innebär i första hand hjälp i det egna hemmet. Även vissa åtgärder utanför hemmet ingår i hemtjänst. Det gäller till exempel medföljande i samband med läkarbesök och promenader. Övriga insatser utanför hemmet är normalt sett att härleda till annan insatsform än hemtjänst.

Alla enskilda som har hemtjänst ska få en namngiven omsorgskontakt. Den enskildes omsorgskontakt ska hålla ihop hemtjänsten och vara en kontakt för både enskild och anhöriga. Den fasta omsorgskontakten ska tillgodose den enskildes behov av trygghet, kontinuitet samt individanpassad omsorg och samordning.

Ramtid inom hemtjänsten

Uppsala kommun inför ramtid vid beslut om hemtjänstinsatser. Kommunens utförare går in i det nya arbetssättet successivt. Ramtid innebär att biståndshandläggaren beviljar insatser som ska utföras inom en fastställd totaltid per månad. Utföraren kan, i samråd med den enskilde, fördela tiden fritt mellan de beviljade insatserna så länge som den enskildes behov kan tillgodoses. I den genomförandeplan som upprättas ska det tydligt framgå hur insatserna som är beviljade fördelas inom den totala tiden.

Ramtiden tillåter också utföraren att gå över den beviljade totala tiden vid tillfälligt uppkomna behov. Detta gäller under förutsättning att det ryms inom den tidsflexibilitet som ramtiden medger. Om den enskilde har tillfälliga behov som inte ryms inom ramtiden ska biståndshandläggaren kontaktas. Detsamma gäller om den enskilde får förändrade behov som bedöms kvarstå.

Serviceinsatser

Med serviceinsatser menas insatser som generellt sett inte är att anse som integritetskänsliga. En insats kan bestå av flera delmoment, där den enskilde kan behöva hjälp med delar eller hela det moment som avses.

Inköp

Inköp kan beviljas för regelbundet återkommande inköp av dagligvaror. Hjälp med inköp av dagligvaror förutsätts ske digitalt över internet. Personal från hemtjänsten tar med sig de tekniska hjälpmedel som krävs till brukaren vid behov. Nämnden anser det skäligt att den enskilde får hjälp med inköp en gång per vecka.

Insatsen innefattar även att planera veckans måltider, att skriva en inköpslista, att plocka in matvaror i skåp samt att rensa ur kyl- eller frysvaror vid behov. Inköp kan beviljas även för annat än dagligvaror, till exempel för apoteksärenden och att hämta paket på närmaste utlämningsställe. Den enskildes möjligheter att själv utföra inköpen till exempel genom distansköp, promenad eller genom att nyttja färdtjänst, bör alltid beaktas. Apoteksärenden och klädinköp där den enskilde följer med bör beviljas som medföljande.

Uppackning

I de fall den enskilde inte själv klarar att packa upp inköp kan denne behöva hjälp med att ställa in varor i kylskåp, frys eller annat skåp. Nämnden anser att det är skäligt att få hjälp med detta upp till en gång per vecka i samband med inköp eller leverans av varor.

Städning

Städning omfattar vanligtvis dammsugning, våttorkning av golv, dammtorkning av fria ytor samt rengöring av kök och badrum. Enklare uppsnyggning av kök och badrum förväntas i regel ske i samband med andra insatser. Exempelvis kan köksytor torkas av i samband med måltider och enklare städning av badrummet kan utföras i samband med dusch. Vid behov kan hemtjänsten även hjälpa till med att vattna blommor och hantera sopor till fastighetens sopkärl. Hemtjänsten ansvarar dock inte för att transportera sopor till kommunens återvinningscentraler eller att panta burkar och flaskor.

Inom ramen för insatsen städning kan det några gånger per år ingå andra hushållssysslor än de som nämns ovan. Den enskilde kan exempelvis behöva hjälp med att torka skåpluckor, dörrar och lister, putsa fönster, byta gardiner samt att rengöra kyl, frys och mikrovågsugn. Det kan även ingå stöd med byte av glödlampor och säkringar vid behov. Under vintern kan hemtjänsten hjälpa till med att sopa bort snö från farstutrappa och ramp eller handikapphiss. Om vedeldning är en förutsättning för att hålla bostaden varm kan insatsen även omfatta inbärning av ved och hjälp att elda.

Hemtjänsten kan hämta och lämna kartonger i den enskildes förråd, men endast om det gäller medicinska förnödenheter, såsom inkontinenshjälpmedel eller dialysmaterial, när dessa inte får plats i bostaden.

Vissa sysslor ingår inte i insatsen. Hemtjänsten utför inte gräsklippning, trädgårdsarbete, snöröjning eller vedhuggning. De ansvarar inte heller för packning, flytt, flyttstädning eller städning av balkonger, garderober, köksskåp och förråd. Putsning av kristallkronor samt att ta fram pynt inför högtider ingår inte heller.

Normalt beviljas städhjälp för två rum och kök för ensamstående och upp till tre rum och kök för sammanboende. Om bostaden är större får den enskilde själv ansvara för städningen av de extra ytorna, exempelvis genom att köpa tjänsten av annan aktör. Städning sker vanligtvis var tredje vecka.

En enskild som av särskilda skäl, exempelvis astma och allergi, har behov av tätare städning ska styrka detta med läkarintyg. Enskilda med inkontinensproblematik bör erbjudas kontakt med sjuksköterska inom primärvård eller hemvården för utredning och förskrivning av kostnadsfria förbrukningsartiklar.

Bäddning/renbäddning

Den som inte själv kan bädda sin säng kan beviljas daglig hjälp med detta. Byte av sängkläder beviljas normalt sett varannan vecka. Den som har behov av renbäddning oftare, till exempel på grund av inkontinens, har rätt att däremellan få sängen renbäddad vid behov. Den som har insatsen renbäddning varannan vecka behöver alltså inte beviljas ytterligare renbäddning för att täcka eventuella tillfälligt uppkomna behov.

Tvätt

Insatsen tvätt omfattar hjälp med att tvätta kläder och sängkläder. Hjälpens kan även inkludera att boka tvättid, hänga upp, vika och lägga in den rena tvätten i skåp. Nämnden anser det skäligt att den enskilde får hjälp med tvätt varannan vecka. En enskild som har särskilda behov av tätare stöd, exempelvis på grund av inkontinensproblematik, ska styrka behovet med läkarintyg.

Insatsen omfattar inte tvätt av mattor eller tunga överkast. Det ingår heller inte att stryka eller mangla tvätten.

Matdistribution

Insatsen matdistribution innebär att en färdiglagad matlåda levereras hem till den enskilde. Matlåda kan erhållas för både lunch och middag. Leveransen av matlådan är en hemtjänstinsats, men själva kostnaden för matlådan ingår inte i hemtjänstavgiften.

Den enskilde som har behov av färdiglagad mat kan också få stöd att, inom ramen för inköp, köpa färdigrätter eller frysta matlådor i dagligvaruhandeln.

Social samvaro och utevistelse

Insatsen social samvaro ska tillgodose den enskildes behov av social kontakt när inga eller få egna kontakter finns. I bedömningen ska den enskildes befintliga kontaktnät alltid vägas in. Den som bor tillsammans med annan eller har god kontakt med anhöriga eller vänner bör i normalfallet anses få sina behov av social samvaro tillgodosedda genom dessa kontakter. Den som har beviljats andra insatser som också syftar till att bryta social isolering, till exempel ledsagning eller kontaktperson, bör i normalfallet anses få sina behov tillgodosedda genom dessa insatser.

Utformningen av insatsen ska utgå från vad den enskilde själv vill göra. Det kan röra sig om en kopp kaffe och samtal, öppna och läsa post, att lösa korsord eller läsa högt ur en bok eller tidning.

Insatsen utevistelse beviljas den som inte har möjlighet att på egen hand ta sig utanför bostaden. Den som har beviljats andra insatser som också syftar till att den enskilde ska få hjälp att komma ut utanför bostaden, till exempel ledsagning, bör i normalfallet anses få sina behov tillgodosedda genom dessa insatser. Insatsen kan innefatta att hemtjänstpersonal går en promenad tillsammans med den enskilde eller på annat sätt hjälper den enskilde vid vistelse utomhus i närområdet.

Nämnden anser det skäligt att den enskilde kan beviljas social samvaro eller utevistelse upp till en timme per vecka. Den enskilde kan själv välja om hen vill använda sin tid vid ett eller flera tillfällen.

Medföljande

Medföljande är en hemtjänstinsats som innebär att den enskilde kan få viss ledsagning av sin hemtjänstutförare. Detta skiljer sig från insatsen ledsagning, som är en separat insats och inte utförs av hemtjänstpersonalen.

Medföljande från hemtjänsten kan beviljas för exempelvis läkarbesök, besök hos frisör, fotvård eller liknande. Insatsen kan beviljas om den enskilde inte själv kan ta sig till och från aktiviteten, exempelvis via färdtjänst eller sjukresor och om insatsen inte kan erbjudas i hemmet. Det ska anges i beslutet om den medföljande förväntas stanna under hela aktiviteten. Den enskilde ansvarar för eventuella resekostnader för medföljaren, om inte färdtjänst- eller sjukresetillstånd inkluderar ledsagning.

Vid läkarbesök beviljas medföljande i skälig omfattning och det kan krävas intyg som styrker behovet. Om den enskilde kan och vill få stöd av anhöriga, närstående eller frivilligorganisationer ser nämnden detta som det lämpligaste alternativet. Medfölje beviljas inte för hjälp med kommunikation under läkarbesök, eftersom det är regionens ansvar att informera patienten på ett sätt som hen kan ta till sig.

Medfölje till och från skola eller arbete beviljas normalt inte, utan hänvisas till färdtjänst eller arbetsresor.

Omvårdnadsinsatser

Med omvårdnadsinsatser avses insatser av integritetskänslig karaktär. Det kan röra sig om hjälp med personlig hygien, dusch, av- och påklädning, toalettbesök eller matning och stöttning i samband med måltider. Utföraren ska vid planering av insatser som är integritetskänsliga särskilt respektera den enskildes önskemål om hur en viss insats ska utföras.

Omvårdnadsinsatser kan också vara av trygghetsskapande karaktär, till exempel tillsynsbesök eller möjlighet att genom trygghetslarm kunna påkalla hemtjänstens uppmärksamhet.

En insats kan bestå av flera delmoment. Biståndshandläggaren bör i bedömningen utveckla vilka moment som den enskilde behöver hjälp med.

Beredning av måltider

Beredning av måltider innefattar uppvärmning och enklare tillagning av mat, dukning, uppläggning av maten på ett aptitligt sätt, servering av måltiden, diskning och att hålla rent vid matplatsen. Om den enskilde själv kan tillaga maten men behöver hjälp att diska efteråt beviljas beredning av måltider för momentet diskning. Även om flera av de delmoment som insatsen innehåller är av servicekaraktär klassas beredning av måltider som en omvårdnadsinsats eftersom insatsen ofta innebär ett ansvar för den enskildes kosthållning, där omvårdnadsdelarna svårigen kan separeras från de delar som avser ren service.

Insatsen avser framför allt tillagning av frukost, mellanmål och kvällsmål. När det gäller lunch och middag bör den enskilde i första hand hänvisas till att köpa matlåda eller färdigrätt. Beredning av måltider kan innefatta uppvärmning av sådan matlåda. I vissa fall kan hemtjänstpersonal även tillaga mat direkt i den enskildes hem. Den tillagningen avser enklare rätter. Exempel på sådana enklare rätter finns bland annat i boken "Matglädje på 20 minuter – en kokbok för hemtjänstpersonal" som tillkommit på initiativ av Nätverket för äldres mat och måltider i Uppsala län. Tillagningen av varm mat är avsedd att vara ett komplement till färdig mat och kan beviljas vid ett tillfälle per dag. Vid tillagningen kan mat beredas som räcker till mer än en måltid.

Måltidsstöd

Måltidsstöd innebär att den enskilde får stöd i samband med måltiden för att kunna tillgodogöra sig maten på ett bra sätt. Det kan handla om hjälp med matning eller att den enskilde får sällskap under hela måltiden eller en stund i början för att stimulera lusten att äta.

På- och avklädning

Insatsen på- och avklädning beviljas när den enskilde behöver hjälp med att ta på eller av sig kläder. Detta gäller främst vid uppstigning och sänggående, men kan även vara aktuellt vid andra tider på dygnet beroende på den enskildes behov. Det kan innebära hjälp med alla kläder eller endast vissa plagg.

Om stödstrumpor har ordinerats av läkare, räknas det som en hälso- och sjukvårdsinsats och kan endast beviljas om det bedöms som egenvård (se även avsnittet [egenvård](#)).

Personlig hygien

Insatsen personlig hygien avser hjälp med hygien exklusive dusch. Hjälp vid dusch beviljas som en egen insats. Hjälp med personlig hygien kan innebära hjälp med övre och nedre hygien, munvård, rakning, kamma sig, klippa fingernaglar, rengöra glasögon och hjälp med att sätta på och byta batterier i hörapparat. Om behov finns kan det även ingå enklare rengöring av protes eller hjälpmedel.

Fotvård ingår inte i hemtjänsten. Vid behov ska den enskilde vända sig till en professionell fotvårdare.

Dusch

Insatsen omfattar hjälp vid dusch. Det kan innebära stöd med att tvätta och torka hår och kroppen, samt att torka och smörja in kroppen. I normalfallet beviljas dusch upp till två gånger per vecka. Om den enskilde har särskilda behov som föranleder fler tillfällen ska det styrkas av läkarintyg.

Toalettbestyr

Insatsen innebär hjälp vid toalettbesök, byte av inkontinensskydd och tömning av portabel toalett eller tömning av stomipåse eller byte av kateterpåse/påkoppling av nattpåse samt personlig hygien i samband med detta.

Insatsen kan även inkludera omläggning av stomi, byte av stomipåse och hantering av urinkateter eller uridom, om dessa åtgärder bedömts som [egenvård](#).

Tillsyn

Insatsen tillsyn är en trygghetsskapande insats som kan beviljas exempelvis om en person löper stor risk att falla i hemmet. Insatsen är främst avsedd för enskilda som har svårt att använda ett trygghetslarm. Tillsyn kan även ske genom telefonkontakt.

Tillsyn beviljas inte under tider då den enskilde har planerade besök från hemvården av andra skäl än behovet av tillsyn.

Tillsyn beviljas inte under tider då den enskilde har planerade besök från hemvården av andra skäl än behovet av tillsyn.

Tillsyn med trygghetskamera

Insatsen tillsyn kan också verkställas digitalt genom en trygghetskamera. På vilket sätt beslutet om tillsyn ska verkställas avgörs av den som ska utföra tillsynen i samråd med den enskilde. Det är personal från trygghetsjouren som ansvarar för trygghetskameran och den tillsyn som sker genom den.

Användningen av digital teknik regleras av 8 kap. 4 § SoL.

Hemtjänst i form av trygg hemgång

Trygg hemgång är en flexibel hemtjänstinsats med hög omvårdnadsnivå. Trygg hemgång beviljas, som utgångspunkt, vid utskrivning från slutenvården i syfte att öka trygghet och den enskildes funktionsförmåga, minska behov av omfattande insatser och korttidsboende samt motverka återinläggningar i slutenvården. Trygg hemgång kan rikta sig både till enskilda som vid inskrivning har kommunala insatser och till enskilda som före inskrivning inte har kommunala insatser.

För att beviljas insatsen trygg hemgång bör den enskilde uppfylla något av följande kriterier

- den enskilde har ett utökat behov av insatser i samband med utskrivning från sjukhus och insatsen bedöms ha en positiv inverkan på funktions- och aktivitetsförmåga samt upplevelse av trygghet
- den enskilde har ett stort och föränderligt behov av insatser efter utskrivning
- sjukhusvistelsen eller förändring av behovet har lett till otrygghet inför återgång till hemmet, även om tillräckliga insatser redan är beviljade
- den enskilde vill inte flyttas till korttidsboende, även om kriterierna för detta förvisso uppfylls.

Trygg hemgång kan också vara aktuellt för enskilda som vistas på korttidsplats om detta kan bidra till att den enskilde kan återfå förmågor och snabbare kan återgå till hemmet.

Hemtjänst i form av stöd i assistansliknande form (STASS)

Hemtjänst i form av stöd i assistansliknande form (STASS) är ett alternativ till ordinarie hemtjänst. Insatsen kan tillgodose stöd och hjälp under längre sammanhängande perioder, vilket skiljer sig från vanlig hemtjänst. Insatsen är avsedd för personer med stora omvårdnadsbehov i ordinärt boende.

I insatsen ingår det som vanligtvis omfattas av hemtjänstens uppdrag. Andra stödbehov, såsom ledsagning, hänvisas till andra insatser.

Bedömningsgrunder

Vanligtvis får en enskild som ansöker om hemtjänst sina insatser från utförare inom Uppsala kommun. Om det har prövats och inte fungerat eller inte anses vara möjligt kan det bli aktuellt att pröva rätten till STASS.

Insatsen kan i särskilda fall beviljas då det finns stora omvårdnadsbehov, kombinerat med vägande skäl för att insatserna ska verkställas med hög personalkontinuitet.

Exempel på vägande skäl kan vara att

- den enskilde har en infektionskänslighet vilket gör att antalet personer hemma hos den enskilde behöver begränsas (detta ska styrkas av intyg)
- den enskildes hälsoläge och/eller funktionsnedsättning är sådan att det finns behov av personal med särskild kompetens, till exempel inom hälso- och sjukvårdsområdet i nära samverkan med legitimerad personal
- det finns yngre barn i hemmet under de tider då hjälpen ska ges, med hänsyn till barnperspektivet
- det finns andra särskilda omständigheter, exempelvis att den enskilde har skyddade personuppgifter där hotbild är aktuell

STASS kan även i särskilda fall ges i utredningssyfte för att kartlägga den enskildes stödbehov.

I de fall biståndshandläggaren bedömer att det är aktuellt med STASS ska det särskilt motiveras i utredningen varför ordinarie hemtjänst inte bedöms vara tillräckligt för att tillgodose den enskildes behov.

Verkställighet

STASS kan endast verkställas av särskild utsedd utförare i kommunens egen regi.

Kontaktperson

Insatsen kontaktperson syftar till att bryta sociala isolering genom att ge stöd till den enskilde att utveckla sitt sociala nätverk och få möjlighet till fler sociala kontakter. Insatsen kan bli aktuell när den enskilde inte har kontakt med närstående eller anhöriga.

En kontaktperson kan också ge råd eller agera förespråkare för personen i olika situationer som inte är alltför komplicerade. I vissa fall, där den enskilde behöver hjälp att få struktur på sin ekonomi, kan en kontaktperson vara ett stöd. Överstiger den enskildes behov två träffar per månad ska biståndshandläggaren överväga om behovet bättre tillgodoses med andra insatser så som exempelvis dagverksamhet.

Bedömningsgrunder

För att beviljas insatsen kontaktperson behöver den enskilde bedömas vara socialt isolerad. För att kunna göra en bedömning av kriteriet social isolering tittar biståndshandläggaren på hela den enskildes livssituation och sociala nätverk.

Kontaktperson kan inte beviljas enbart på den grunden att den enskilde behöver hjälp med att tolka eller översätta. Alla myndigheter har lagstadgad skyldighet att vid behov anlita tolk i kontakter med personer som inte behärskar det svenska språket eller som är allvarligt hörsel- eller talskadade.

Särskilt om stöd med ekonomi

Kontaktperson ska i normalfallet inte beviljas för att under en längre tid ta hand om den enskildes ekonomi. Om den enskilde har ett permanent behov av hjälp med sin ekonomi bör det övervägas om den enskilde kan skriva en fullmakt till annan person eller om behov av exempelvis god man föreligger. God man kan även vara en mer lämplig insats om stödbehovet är så pass omfattande eller av särskild komplex natur att kontaktperson inte anses vara tillräckligt.

Verkställighet

Kontaktperson är en insats som är kostnadsfri för den enskilde. Den enskilde betalar dock själv för aktiviteter i samband med kontaktpersonsträffar. Kontaktpersonen får en omkostnadsersättning som täcker dennes kostnader vid aktiviteter.

Något krav på särskild yrkeskompetens bör inte ställas på den som anlitas som kontaktperson. Det ska dock inte vara fråga om en anhörig, personal, tjänsteman, god man eller förvaltare för den enskilde eftersom detta kan leda till rollkonflikter och motverka syftet med insatsen. Kontaktpersonen är inte skyldig att rapportera till

huvudmannen om uppdraget eller den enskildes situation, eftersom kontakten med den enskilde ska bygga på förtroende.

Korttidsboende

Ett korttidsboende, även kallat korttidsplats, är en tillfällig boendeform för enskilda som behöver vård, omsorg eller stöd. Insatsen kan vara ett komplement till annat stöd som ges den enskilde i hemmet. Stödet till den enskilde ska ges på ett sådant sätt att den egna förmågan att utföra dagliga aktiviteter bibehålls. Insatsen kan beviljas för tillfälliga eller återkommande behov.

Korttidsboende omvårdnad och demens

Korttidsboende utgör en viktig tillfällig insats för äldre i ordinärt boende och är ett komplement till stöd i hemmet. Genom insatsen kan den egna funktionsförmågan öka för återgång till den egna bostaden.

Bedömningsgrunder

För att beviljas korttidsboende omvårdnad eller demens ska den enskilde uppfylla något av nedanstående kriterier

- den enskildes omvårdnadsbehov är stort över hela dygnet
- den enskilde har behov av mobilisering
- det finns behov av utredning av den enskildes möjligheter att bo kvar hemma

Beviljade eller andra insatser i hemmet ska inte kunna tillgodose den enskildes behov av stöd.

Korttidsboende bör inte beviljas för att den enskilde tillfälligt inte kan vistas i sin egen bostad på grund av till exempel stamreovering eller för att den enskilde saknar bostad.

Korttidsboende i form av växelboende

Regelbundet återkommande korttidsboende, så kallat växelboende, kan vara aktuellt när en anhörig vårdar den enskilde och behöver avlastning. Det ska då bidra till att den enskilde kan bo kvar hemma längre än vad som annars hade varit möjligt.

Bedömningsgrunder

För att beviljas korttidsboende omvårdnad eller demens ska den enskilde ha ett omfattande behov av stöd som sträcker sig över dygnet. Beviljade eller andra insatser i hemmet ska inte kunna tillgodose den enskildes behov av stöd.

Den enskilde ska därutöver uppfylla något av nedanstående kriterier

- den enskildes omvårdnadsbehov är stort över hela dygnet
- behov av avlastning för anhöriga

Växelboende bör inte beviljas om behovets omfattning innebär att den enskilde spenderar större delen av sin tid på växelvårdsplatsen. Om behovet av växelboende överstiger två veckor per månad kan det vara lämpligt att biståndshandläggaren informerar om särskilt boende.

Verkställighet

Korttidsboenden kan vara utformade på olika sätt. Den enskilde har alltid tillgång till eget rum, toalett och badrum samt gemensamhetsytor. Ibland delas toalett och badrum av flera personer. På ett regelbundet återkommande korttidsboende, växelvård, kommer den enskilde till samma boendeenhet och så långt det är möjligt till samma rum. Alla måltider erbjuds och det finns möjlighet att äta gemensamt med andra. Trygghetslarm finns som den enskilde kan använda för att påkalla hjälp i akuta situationer.

Det är boendesamordnare på vård- och omsorgsförvaltningen som verkställer beslut om korttidsboende. Den enskilde kan inte själv välja på vilket korttidsboende beslutet ska verkställas, det avgörs av den enskildes behov och inriktning på beslutet. För att den enskilde ska beviljas korttidsboende med inriktning mot demens, bör en demensdiagnos vara fastställd eller väldigt tydliga symptom på demensdiagnos finnas.

Om den enskilde, under tiden på korttidsboendet, ansöker om och beviljas bostad med särskilt stöd, fortsätter vistelsen på korttidsboende till dess att ett permanent boende kan erbjudas. Om så är fallet måste den enskilde tacka ja till första erbjudandet som ges och kan om annan plats önskas stå i byteskö. Beslutet om korttidsboende avslutas i samband med första erbjudna verkställighet.

Ledsagning

Syftet med insatsen ledsagning är att enskilda ska få hjälp att ta sig till och genomföra olika aktiviteter utanför hemmet. Insatsen ska möjliggöra att besöka vänner, delta i kultur- och samhällsliv eller besöka närstående. Insatsen ledsagning omfattar vanligtvis inte personlig omvårdnad, men det kan ibland vara nödvändigt, exempelvis om den enskilde behöver hjälp vid toalettbesök under själva aktiviteten.

En ledsagare ska inte utföra sådant som faller under hemtjänstens uppgifter, till exempel hjälp med tvätt och inköp av matvaror. För enskilda som är beviljade en särskild boendeform ska behovet av ledsagning i första hand tillgodoses av boendet. Om behovet av ledsagning överstiger 15 timmar per månad bör övervägas om det finns andra insatser eller aktiviteter som kan tillgodose den enskildes behov av social stimulans.

Bedömningsgrunder

Vid bedömning av rätten till ledsagning ska biståndshandläggaren ta hänsyn både till den enskildes förmågor och svårigheter och den planerade aktiviteten. Det ska framgå i vilka situationer som den enskilde behöver ledsagning, om det gäller enbart att ta sig till och från en aktivitet eller om stödet bedöms föreligga under hela aktiviteten. Biståndshandläggaren ska också ta hänsyn till om behovet kan tillgodoses genom färdtjänst, riksfärdtjänst eller liknande. Om den enskilde önskar kan biståndshandläggaren lämna ut information om frivilligorganisationer som erbjuder liknande stöd.

Ledsagning beviljas i normalfallet för A-C län, vilket innebär Stockholms län (AB) och Uppsala län (C). Ledsagning utanför dessa län kräver särskild ansökan, utredning och beslut. I bedömning av sådan ansökan ska framgå varför behovet inte kan tillgodoses inom A-C län.

Om ledsagningen avser stöd vid terminal för buss-, tåg, och/eller flyg vid incheckning, av- och påstigning samt i anslutning till annan resa kan behovet tillgodoses på annat sätt av EU-reglerad kostnadsfri ledsagning (www.stationsledsagning.se).

Verkställighet

När ett beslut om ledsagning fattas informerar biståndshandläggaren den enskilde om möjligheten att välja utförare. Biståndshandläggaren ger information om vilka utförare som finns inom valfrihetssystemet så att den enskilde kan göra ett val av vem som ska utföra stödet.

Särskilt boende (SÄBO)

Socialtjänstlagen reglerar i 8 kap. 4 § SoL särskilt kommunens ansvar för att inrätta särskilda boendeformer för äldre personer som behöver omvårdnad och särskilt stöd. En sådan boendeform kan bli aktuell när de insatser som kan ges i hemmet inte är tillräckliga. Särskilda boendeformer för äldre, även kallat särskilt boende eller vård- och omsorgsboende, ska alltid ges efter en individuell behovsprövning och kan inte tillhandahållas som en icke behovsprövad insats enligt 11 kap. 5 § SoL.

Parboende

Den som beviljas särskilt boende har rätt att, om båda vill det, fortsätta sammanbo med maka/make eller sambo på boendet. Rätten regleras av 11 kap. 3 § SoL och gäller oavsett om makan/maken/sambon har behov av särskilt boende. Det är den som beviljas insatsen som ansöker om att den respektive ska sammanbo.

När den som innehar beslutet om särskilt boende avlider har makan/maken/sambon ingen rätt att fortsätta bo kvar på boendet, såvida denne inte ansöker om och bedöms vara i behov av insatsen för egen del.

Bedömningsgrunder

Vid bedömningen av särskilt boende ska biståndshandläggaren se till den enskildes hela livssituation, det vill säga den enskildes fysiska omvårdnadsbehov ska beaktas likväl som sociala och psykologiska faktorer (se RÅ 2007 ref. 86). Till omvårdnadsbehov ska den enskildes behov av stöd med exempelvis personlig hygien, måltider, förflyttningar, medicinsk omvårdnad, socialt och kognitivt stöd räknas in.

För att beviljas särskilt boende anser nämnden att den enskilde bör uppfylla ett eller flera av nedanstående kriterier

- den enskildes omvårdnadsbehov är stort över hela dygnet
- den enskilde har omfattande medicinska behov och därför ett stort behov av kontinuerlig närhet till personal
- de insatser som krävs för att tillgodose den enskildes behov i ordinärt boende är så kostsamma att behovet bättre och mer kostnadseffektivt tillgodoses på ett särskilt boende.

I bedömningen ska handläggaren också särskilt beakta

- om den enskilde har oro, orsakad av exempelvis psykisk ohälsa eller demenssjukdom, som påverkar förmågan att fungera i ordinärt boende
- hög ålder

- upplevd trygghet och ofrivillig ensamhet

Den som av andra skäl, till exempel avsaknad av hiss i fastigheten eller otillgänglig närmiljö, behöver annan bostad hänvisas till möjligheten att söka trygghets- och seniorbostäder på öppna marknaden samt om möjligheter till byte av bostad. Trygghets- och seniorbostäder kräver inte ett beslut från nämnden.

Den enskildes möjligheter att bo kvar hemma med hjälpmedel eller anpassningar av bostaden genom bostadsanpassningsbidrag ska också beaktas. Ansökningar om bostadsanpassningsbidrag handläggs av stadsbyggnadsförvaltningen.

Vård i livets slutskede

Här avses vård i livets slutskede som sker efter att läkare har gjort en så kallad brytpunktsbedömning, det vill säga vården ändrar inriktning från att förlänga liv till att bibehålla livskvalitet. Vård i livets slutskede sker vanligen i den enskildes hem. Om den enskilde trots omfattande hemtjänst- och hemsjukvårdsinsatser inte känner sig trygg med den vård och omsorg som ges i hemmet kan särskilt boende bli aktuellt.

Verkställighet

När ett beslut om särskilt boende tas ska biståndshandläggaren ange vilken inriktning boendet bör ha. Beslutet kan verkställas i form av omvårdnadsboende eller boende för personer med demenssjukdom. Beslutet om inriktning är en verkställighetsfråga och avgörs utifrån vilken typ av boende som anses lämpligast för den enskilde. Såväl den enskildes egna önskemål om inriktning som eventuella utlåtanden från legitimerad personal om den enskildes medicinska och övriga behov tas med i bedömningen. För att få plats på boende för personer med demenssjukdom krävs att en utredning gjorts och att demensdiagnos fastställts.

Tiden att verkställa beslutet kan variera, den enskilde ska dock alltid erbjudas en plats på särskilt boende så snart det går. Den enskilde kan lämna önskemål om att få plats på ett specifikt boende. Önskemål tillgodoses så långt det är möjligt och det finns även möjlighet att stå kvar som sökande till ett önskat alternativ trots att man flyttar in på en erbjuden plats.

I vissa fall är möjligheterna att välja boende begränsade. Det gäller till exempel om boendet inte har en inriktning som överensstämmer med sökandens behov. Det kan också gälla om den enskilde vid tiden för beslutet vistas på korttidsboende. I dessa fall förväntas den enskilde flytta in i första lediga rum eller lägenhet som erbjuds, men kan samtidigt stå kvar som sökande till önskat boende.

Trygghetslarm

Syftet med trygghetslarm är att den enskilde ska kunna få stöd i akuta situationer och känna sig trygg i sitt hem genom att kunna påkalla hjälp dygnet runt. Akuta situationer är oförutsedda händelser som inte kan lösas med beviljade och planerade insatser, till exempel ett fall.

Bedömningsgrunder

Den enskilde som uppger att hen behöver ett trygghetslarm till följd av oro eller risk för fall och liknande behov ska beviljas detta.

Verkställighet

Trygghetslarmet verkställs av samma hemtjänstområde som den enskilde har valt för sina övriga hemtjänstinsatser. Om den enskilde inte är beviljad andra insatser gäller att den utförare som ansvarar för larmområdet verkställer insatsen.

Relaterade dokument

Läshänvisningar

Lagar

Folkbokföringslag (1991:481)
Förvaltningslagen (2017:900)
Föräldrabalken (1949:381)
Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)
Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
Lagen om mottagande av asylsökande med flera (1994:137)
Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk
Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387)
Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
Proposition ”En förebyggande socialtjänstlag” (2024/25:89)
Socialtjänstlagen (2025:400)
Språklagen (2009:600)

Författningar

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om lex Sarah (SOSFS 2011:5)
Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)
Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende (HSLF-FS 2016:55)
Socialstyrelsen - Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten
Artikelnummer: 2021-12-7658 | Publicerad: december 2021
Socialstyrelsen - Stöd för handläggare att uppmärksamma och involvera anhöriga
Artikelnummer: 2023-10-8805 | Publicerad: 2023-11-01

Övrigt

Kammarkollegiet (2019). [God tolksed, Kammarkollegiets råd till auktoriserade tolkar](#).
Region Uppsala (2025) [Vård i samverkan, ViS](#).
Sekretessbrytande bestämmelser när djur far illa – Lex Maja. [För hälso- och sjukvården och socialtjänsten. 10 kap 20§](#)